

"המסרון היומי" נשלח מדי יום לאלפי אנשים בארץ ובעולם, וחושף בפניהם נקודות נבחרות מהדף היומי.

המסרון, הנשלח באמצעות sms, וואצאפ ודוא"ל, מאפשר טעימה מהתכנים הנלמדים בדף הגמרא הנלמד באותו היום במסגרת הדף היומי, ומיועד הן ללומדי הדף היומי והן לאלו שאינם לומדים אך מעוניינים להיות מעודכנים.

ספר זה מאגד בתוכו את כל המסרונים על מסכת ברכות.

דאף יומי

דף הבית של לומדי הדף היומי
www.daf-yomi.com

[א]

המסרון היומי - ברכות

המסרון היומי

נקודות נבחרות מהדף היומי

מסכת ברכות

המסרון היומי נשלח מדי יום לאלפי אנשים בארץ ובעולם, וחושף בפניהם נקודות נבחרות מהדף היומי. המסרון, הנשלח באמצעות sms, וואצאפ ודוא"ל, מאפשר טעימה מהתכנים הנלמדים בדף הגמרא הנלמד באותו היום במסגרת הדף היומי, ומיועד הן ללומדי הדף היומי והן לאלו שאינם לומדים אך מעוניינים להיות מעודכנים.

ספר זה מאגד בתוכו את כל המסרונים על מסכת ברכות.

המסרון היומי - ברכות

המסרון היומי נשלח מדי יום לאלפי אנשים בארץ ובעולם, וחושף בפניהם נקודות נבחרות מהדף היומי. המסרון, הנשלח באמצעות sms, וואצאפ ודוא"ל, מאפשר טעימה מהתכנים הנלמדים בדף הגמרא הנלמד באותו היום במסגרת הדף היומי, ומיועד הן ללומדי הדף היומי והן לאלו שאינם לומדים אך מעוניינים להיות מעודכנים.

ספר זה מאגד בתוכו את כל המסרונים על מסכת ברכות.

המסרון היומי - ברכות

המסרון היומי נשלח מדי יום לאלפי אנשים בארץ ובעולם, וחושף בפניהם נקודות נבחרות מהדף היומי. המסרון, הנשלח באמצעות sms, וואצאפ ודוא"ל, מאפשר טעימה מהתכנים הנלמדים בדף הגמרא הנלמד באותו היום במסגרת הדף היומי, ומיועד הן ללומדי הדף היומי והן לאלו שאינם לומדים אך מעוניינים להיות מעודכנים.

ספר זה מאגד בתוכו את כל המסרונים על מסכת ברכות.

המסרון היומי - ברכות

המסרון היומי

נקודות נבחרות
מהדף היומי

מסכת ברכות

מוקדש לרכואת אלעד צפריר בן דנה.

מהדורה ראשונה - טבת תש"פ

כתיבה: הרב הראל שפירא
עישוב: שגית פריימן www.sagitzuv.com

פורטל הדף היומי
אתר: www.daf-yomi.com
דוא"ל: daf-yomi@daf-yomi.com

לתגובות, עדכונים
וקבלת המסרון מדי יום:

היוזמה לכתיבת "המסרון היומי" באה בעקבות פנייה שקיבלנו מקרוב משפחה שאינו נמנה עם לומדי הדף היומי, אך ביקש להיחשף בכל יום לנקודות נבחרות מהתכנים הנלמדים בו, ובכך להרגיש שייכות מסוימת ללומדים. לאחר היסוס, שקלנו את הדבר והחלטנו לנסות ולראות אם יהיו מתעניינים נוספים ברעיון זה. פרסמנו את הרעיון והופתענו להיווכח שיש לכך ביקוש רב מאוד - מעל 5,000 איש נרשמו וביקשו לקבל בכל בוקר את "המסרון היומי" של הדף היומי הנלמד באותו יום.

"המסרון היומי" אינו מהווה תקציר או סיכום לדף היומי. מטרתו לגעת רק בתכנים נבחרים בכל דף. התכנים הובאו לעיתים בציטוט מדויק ולעיתים בניסוח משלנו לדברי הגמרא. קטעים מפורסמים מהדף היומי אף הבלטנו בצבע שונה. נוסף על כך, לאורך הספר שילבנו אנקדוטות מעניינות על המסכת.

מטבע הדברים, "המסרון היומי" מתבסס לעיתים על מושגים מהמסכת שאינם מוכרים לכל, ובמסגרת מצומצמת זו לא יכולנו לבאר את הדברים. תקוותנו היא שהרוצה להעמיק יפתח את הספרים וילמד.

על אף שלא זו הייתה מטרתנו, התברר לנו ש"המסרון היומי" מועיל גם ללומדי הדף היומי המעוניינים בסידור מהיר וקל של נושאי הדף ובתזכורת של נקודות בולטות מהדף היומי.

סדרת ספרים זו מצטרפת לכלל הפעילות הענפה של אתר "פורטל הדף היומי" והאפליקציה הנלווית אליו, המספקות מגוון עצום של כלי עזר וחומרי למידה והוראה.

אנו מאמינים שסדרת ספרים זו תוכל לתרום להרחבת מעגל הלומדים ולהעשרתם, ואנו תקווה שירבו לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר.

הראל שפירא

מנהל פורטל הדף היומי

ברכות דף ב

דף ב עמוד א

- "ראשית חכמה יראת ה' - על כן היה סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ואמרו שחייב אדם לקרוא קריאת שמע לייחד שמו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה והמצות ערב ובקר" (שלטי הגבורים).
- בתורה כבר נאמר חיוב קריאת שמע ("בשכבך ובקומך"), ולכן המשנה פותחת ושואלת "מאימתי קורין את שמע בערבית".
- המשנה ציינה שזמן קריאת שמע של ערבית הוא "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" ולא ציינה שזה "מזמן צאת הכוכבים" - כדי להשמיע לנו בדרך אגב שלכהן שנטמא וטבל מותר לאכול בתרומה מיד עם צאת הכוכבים (ולא צריך להמתין עד להבאת קרבן למחר).

דף ב עמוד ב

- בברייתא מובא שזמן קריאת שמע הוא "משהעני נכנס לאכול פתו במלח", ולמסקנת הגמרא זהו זמן שונה מהזמן (האמור במשנה) שבו "הכהנים נכנסים לאכול בתרומתן", ומאוחר לו.
- רבי מאיר (בברייתא), שאמר שזמן קריאת שמע הוא "משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן", סבר כרבי יוסי שזמן בין השמשות הוא "כהרף עין לפני צאת הכוכבים", ולכן זמן זה סמוך לחשכה הוא ונקרא זמן שכיבה.

ברכות דף ג

דף ג עמוד א

- לדעת רבי אליעזר יש שלוש משמרות בכל לילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי (על חורבן בית המקדש והגלות), וסימני המשמרות הם: ראשונה - חמור נוער, שניה - כלבים צועקים, שלישית - תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה.
- רבי יוסי למד מאליהו הנביא (באותה פעם שאליהו פגש אותו לאחר שרבי יוסי סיים את תפילתו בדרך בחורבה אחת בירושלים) שלושה דברים: אין נכנסין לחורבה, מתפללין בדרך, המתפלל בדרך מתפלל תפילה קצרה.
- מפני שלושה דברים אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין.

דף ג עמוד ב

- לדעת רבי יש ארבע משמרות בלילה, ולדעת רבי נתן יש שלוש משמרות בלילה, והגמרא מבררת את המקורות לדעתם.
- אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת - ונחלקו הדעות אם אסור לומר בפני המת רק דברי תורה או אף דברי תורה (וכל שכן שאסור לומר דברי חולין).
- נחלקו הדעות מה עשה דוד המלך עד חצות הלילה.
- נחלקו הדעות (בעמוד זה ובעמוד הבא) אם דוד המלך ידע מתי חצות הלילה במדויק.
- כינור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה - באה רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר.

ברכות דף ד

דף ד עמוד א

- מדוע דוד כינה את עצמו "חסיד"? - דעה 1: כי כל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלוש שעות, ודוד כבר בחצות קם להודות לה'. דעה 2: כי כל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות ועוסקים בכבודם, ודוד עוסק בלטהר אשה לבעלה, ועוד שכל מה שהוא עושה הוא נמלך במפיבשת רבו.
- דוד חשש שמא יחטא ולכן אמר לקב"ה: מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו.
- ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא.

דף ד עמוד ב

- כך תיקנו חכמים: אדם בא מן השדה בערב, נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל ואוכל פתו ומברך - וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.
- לדעת רבי יוחנן: איזהו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה לתפילה של ערבית (אך רבי יהושע בן לוי חולק וסובר שבערבית קודם מתפללים ואח"כ קוראים את שמע).
- **כל האומר "תְּהִלָּה לַדָּוִד" בכל יום שלוש פעמים - מובטח לו שהוא בן העולם הבא.**
- מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי? מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל ("נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל").
- לדעת רבי יהושע בן לוי: אע"פ שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת - מצוה לקרותו על מיטתו.

ברכות דף ה

דף ה עמוד א

- לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע.
- עשרת הדיברות, מקרא, משנה, נביאים וכתובים, גמרא – כולם נתנו למשה מסיני.
- כל הקורא קריאת שמע על מיטתו – כאלו אוזן חרב של שתי פיות בידו / מזיקין בדילין הימנו.
- כל העוסק בתורה – יסורין בדילין הימנו.
- כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק – הקב"ה מביא עליו יסורין.
- כל שהקב"ה חפץ בו – מדכאו ביסורין.
- האמוראים נחלקו מה נחשב ליסורין של אהבה.
- יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם.
- שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין, אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא.

דף ה עמוד ב

- כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו – מוחלין לו על כל עוונותיו.
- לדעת רבי יוחנן: נגעים ובנים (הקובר את בניו) – אינן יסורין של אהבה.
- אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים (ולכן רבי יוחנן לא ריפא את עצמו מהיסורין שהיו לו).

- לא כל אדם זוכה לשני שלחנות (לתורה ועושר).
- הגונב מן הגנב - טועם אף הוא טעם גניבה (וחוטא בכך).
- לא יהא דבר חוצץ בין המתפלל לבין הקיר.
- כל הנותן מיטתו בין צפון לדרום - יהיו לו בנים זכרים / אף אין אשתו מפלת נפלים.
- שניים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא - טורפין לו תפילתו בפניו, ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

”

”התחיל במסכת ברכות. והטעם שהצריכה להתחיל בה, שהרופא הבקי, כשירצה לשמור בריאות הבריא, על תכונתה שהיא עומדת עליו, יקדים תיקון המזון בתחילת רפואתו. ועל כן ראה החכם הזה להתחיל בברכות, שכל מי שאוכל, אין לו רשות לאכול עד שיברך, וראה לסדר בתחילת דבריו ברכות, כדי לתקן המזון תיקון שיש לו עניין. אחר כך ראה לתקן דבריו, כדי שלא יהיה חסר בעניין מן העניינים, ולפיכך דבר על כלל הברכות שאדם חייב בהם, על המזונות ועל המצות. ואין לך מצוה שאדם חייב בה בכל יום, אלא קריאת שמע בלבד. ואין נכון לדבר בברכות ק”ש, קודם שידבר על ק”ש עצמה, לפיכך התחיל מאימתי קורין את שמע, וכל מה שנתחבר אליו, ואחר כך חזר לעניין הסדר, והוא לדבר במצות זרע הארץ.”

(רמב”ם, הקדמה לפיהמ”ש)

ברכות דף ו

דף ו עמוד א

- אלמלי נתנה רשות לעין לראות - אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין.
- אין תפילה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת.
- הקב"ה מצוי בבית הכנסת, ועשרה שמתפללין שכינה עמהם (נלמד מהפסוק: "אֱלֹהִים נֹצֵב בַּעֲדַת אֵל").
- **חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה.**
- הגמרא מביאה את המקור לכך שהקב"ה מניח תפילין ומבארת מה כתוב בתפילין אלו.

דף ו עמוד ב

- כל הרגיל לבוא לבית הכנסת ולא בא יום אחד - הקב"ה משאיל בו.
- בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס.
- כל הקובע מקום לתפילתו - א-להי אברהם בעזרו.
- **היוצא מבית הכנסת - אל יפסיע פסיעה גסה.**
- כל המתפלל אחורי בית הכנסת - נקרא רשע.
- כיון שנצטרך אדם לבריות - פניו משתנות ככרום / כאילו נדון בשני דינים אש ומים.
- אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, רבי יוחנן אמר: אף בתפילת ערבית, רב נחמן בר יצחק אמר: אף תפילת שחרית.

• כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו - עובר בחמישה קולות,
ואם משמחו - זוכה לתורה שנתנה בחמישה קולות / כאילו הקריב
תודה / כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

• **כל אדם שיש בו יראת שמים - דבריו נשמעין.**

• כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום - יקדים לו שלום,
ואם נתן לו ולא החזיר - נקרא גזלן.

המסכת הראשונה בש"ס?

בכתב יד מינכן, כתב היד המפורסם
והשלם של התלמוד הבבלי, מסודרת
מסכת ברכות בסוף סדר מועד ולא
בתחילת סדר זרעים כפי שאנו רגילים.

ככל הנראה, הסיבה לכך היא בגלל
שזו המסכת היחידה מסדר זרעים
שיש עליה תלמוד בבלי, ולכן סיפחו
את המסכת לסוף סדר מועד.

ברכות דף ז

דף ז עמוד א

- לא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך.
- מהפסוק "פְּנֵי יִלְכוּ וְהִנְחוּתֵי לֶךְ" לומדים שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו.
- בלעם היה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה בכל יום.
- בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה - מיד כועס הקב"ה.
- טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה/ממאה מלקויות.
- לדעת רבי יוסי: שלושה דברים ביקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו, ולדעת רבי מאיר: אחת מהן לא נתנו לו.
- כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי, לא חזר בו.

דף ז עמוד ב

- מיום שברא הקב"ה את העולם, לא היה אדם שקראו לקב"ה "אדון", עד שבא אברהם וקראו "אדון".
- מיום שברא הקב"ה את עולמו, לא היה אדם שהודה לקב"ה, עד שבאה לאה והודתו.
- קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג.
- לדעת רבי שמעון בר יוחאי: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, והגמרא מקשה על כך מדברי רבי יצחק שאמר שאם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו, ומביאה ארבעה תירווצים.

- כל הקובע מקום לתפילתו - אויביו נופלים תחתיו.
- גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה.

”

תניא:

אמר רבי ישמעאל בן אלישע:
פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני
ולפנים, וראיתי אכתריאל יה' ה' צבאות
שהוא יושב על כסא רם ונשא.
ואמר לי: ישמעאל בני, ברכני.
אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו
רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך
ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס
להם לפנים משורת הדין.

(ברכות ז ע"א)

ברכות דף ח

דף ח עמוד א

- אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין.
- כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.
- כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע, ולא עוד, אלא שגורם גלות לו ולבניו.
- לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים בבית הכנסת ואחר כך יתפלל.
- "עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חֹסֵיד אֱלִיף לְעֵת מְצֵא" - נחלקו הדעות מהו "לעת מצא": אשה / תורה / מיתה / קבורה / בית הכסא.
- אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות.
- **מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד.**
- גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים.
- אם כפוף הוא לרבו לקבל תוכחתו - ידור אצלו.
- "וְעֲזָבִי ה' יְכָלוּ" - זה המניח ספר תורה ויוצא.

דף ח עמוד ב

- **לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שניים מקרא ואחד תרגום, ואפילו "עֲטֻרוֹת וְדִבְרֵי", שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.**

- הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו (לוחות ושברי לוחות מונחים בארון).
- אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין (ואבוי מציין מספר מקרים בהם כן מותר).
- רבי עקיבא ציין שלושה דברים שהוא אוהב אצל המדיים, ורבן גמליאל ציין שלושה דברים שהוא אוהב אצל הפרסיים.
- לדעת רבי שמעון בר יוחאי: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר, ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה.

”

משולש ברמודה

במהלך פירוש הסוגיה (ח ע"א)
מזכיר רש"י את משולש ברמודה:

”ים אוקיינוס יש בו מקומות שאינו
מקבל ברזל ומחברין לוחי הספינה
על ידי חבלים ועקלים שתוחבים
בנקביו ותוקעין אותו בדוחק לפי
שהם גסין כמדת הנקב.”

ברכות דף ט

דף ט עמוד א

- זמן אכילת פסחים - לדעת רבי אלעזר בן עזריה ורבי אליעזר (ומשנתנו): עד חצות, לדעת רבי עקיבא ורבי יהושע (והברייתא): עד שיעלה עמוד השחר.
- גאולת ישראל ממצרים התחילה בערב.
- אמר לו הקב"ה למשה: בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל: בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק: "וְעַבְדֹּם וְעַנּוּ אֹתָם" - קיים בהם, "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְרַכָּשׁ גָּדוֹל" - לא קיים בהם.

דף ט עמוד ב

- "וַיִּשְׁאָלוּם" - מלמד שהשאלום בעל כרחם (ונחלקו האמוראים אם בעל כרחם של מצרים או של ישראל).
- "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" - מלמד שעשאוהו כמצודה שאין בה דגן / כמצולה שאין בה דגים.
- יש חמש דעות של תנאים מאימתי קורין את שמע בשחרית, ורב הונא פסק כדעת אחרים ("משיראה את חברו רחוק ד' אמות ויכירנו").
- אביי פסק כדעת רבי יוחנן (דעה שישית) ש"ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום".
- כל הסומך גאולה לתפילה - אינו נזוק כל היום כולו.
- איזהו בן העולם הבא? זהו הסומך גאולה של ערבית לתפילה של ערבית.

ברכות דף י

דף י עמוד א

- למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג? - שאם יאמר לך אדם: כלום יש עבד שמורד ברבו? אף אתה אמור לו: כלום יש בן שמורד באביו?
- שלמה אמר את הפסוק "פִּיהָ פְּתִיחָה בְּחֻמָּהּ וְתוֹרַת חֻסֵּד עַל לְשׁוֹנָה" כנגד דוד אביו שדר בחמישה עולמים ואמר שירה.
- דוד המלך אמר חמש פעמים "ברכי נפשי" בספר תהילים כנגד הקב"ה וכנגד נשמה.
- "מִי כִּהְחָכְמָה וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבָר" - מי כהקב"ה שידוע לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו.
- אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים.

דף י עמוד ב

- אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת - אל ימנע עצמו מן הרחמים.
- "וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי" - שסמך גאולה לתפילה / שגזו ספר רפואות.
- שישה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלושה הודו לו ועל שלושה לא הודו לו.
- כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו.
- הגמרא מביאה דרשות שונות על פסוקים בעניין השונמית.

- כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו - מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.
- אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל.
- המתפלל - צריך שיכוין את רגליו.
- לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם.
- גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה.

ברכות דף יא

דף יא עמוד א

- לדעת בית שמאי יש לקרוא קריאת שמע של ערב בשכיבה ושל יום בעמידה, ולדעת בית הלל כל אדם קורא כדרכו - והגמרא מבררת את טעמיהם.
- העוסק במצוה / חתן - פטור מקריאת שמע.
- אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין.
- מי שעשה כדעת בית שמאי - לדעת תני רב יחזקאל: מה שעשה עשה, לדעת רב יוסף: לא עשה ולא כלום, לדעת רב נחמן בר יצחק: חייב מיתה.

דף יא עמוד ב

- ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחרית - "יוצר אור ובורא חשך" (כדי להזכיר מידת לילה ביום), ברכה שניה שלפני קריאת שמע בשחרית - אהבה רבה או אהבת עולם.
- אם לא בירך ברכות התורה בבוקר, וקרא קריאת שמע - אינו צריך לברך.
- הגמרא מביאה דעות שונות עבור איזה סוג לימוד צריך לברך ברכות התורה.
- הגמרא מביאה מחלוקת מהו נוסח ברכות התורה.
- במשנה בתמיד נאמר: "אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת" - ונחלקו האמוראים מהי אותה ברכה (אהבה רבה או יוצר אור).

ברכות דף יב

דף יב עמוד א

- אף בגבולין בקשו לקבוע קריאת עשרת הדיברות בקריאת שמע, אך לא עשו זאת בגלל תרעומת המינין (שלא יאמרו לעמי הארץ: אין שאר התורה אמת).
- החזיק כוס שכר וחשב שזה יין והתחיל לברך במחשבה שזה יין אך לבסוף סיים את הברכה על השכר - הגמרא מתלבטת מה הדין (ומביאה שני נסיונות לענות על כך ודוחה אותם).
- כל שלא אמר 'אמת ויציב' בשחרית ו'אמת ואמונה' בערבית - לא יצא ידי חובתו.
- המתפלל - כשהוא כורע בברוך, וכשהוא זוקף זוקף בשם.

דף יב עמוד ב

- הגמרא מכריעה להלכה כדעת רבה, שבעשרת ימי תשובה יש לומר "המלך הקדוש" ו"המלך המשפט".
- **כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש - נקרא חוטא** (ואם תלמיד חכם הוא - צריך שיחלה עצמו עליו).
- כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עוונותיו.
- ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע (בגלל הפסוק "כָּרַע שָׁכַב פָּאָרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְמָנוּ"), אך לא קבעו משום טורח צבור.
- את פרשת ציצית קבעו בקריאת שמע כי יש בה את הדברים הבאים: מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצוות, דעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה.

ברכות דף יג

דף יג עמוד א

- צרות אחרונות משכחות את הראשונות.
- כל הקורא לאברהם אברם - לדעת תנא קמא: עובר בעשה, לדעת רבי אליעזר: עובר בלאו.
- פרק שני, המתחיל בעמוד זה, ממשיך לעסוק בדיני קריאת שמע.
- לדעת רבי: יש לקרוא את קריאת שמע בלשון הקודש, ולדעת חכמים: ניתן לקרוא קריאת שמע בכל לשון.
- לדעת רבי אליעזר: עד "על לבבך" יש צורך בכוונה, ולדעת רבי עקיבא: כל הפרשה צריכה כוונה.

דף יג עמוד ב

- הקורא את שמע - צריך שיכוין את לבו, ר' אחא משום ר' יהודה אומר: כיון שכוון לבו בפרק ראשון, שוב אינו צריך.
- רבי זוטרא ורבי יאשיה נחלקו אם פרשה שניה של קריאת שמע צריכה כוונה או קריאה, אך פרשה ראשונה לדעת שניהם צריכה גם כוונה וגם קריאה.
- כל המאריך באחד (באות ד') - מאריכין לו ימיו ושנותיו.
- לדעת רב יהודה: עד "על לבבך" בעמידה, ולדעת רבי יוחנן: כל הפרשה כולה בעמידה.
- "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד" - זו קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא.
- אמר "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד" ונאנס בשינה - יצא.
- פרקדן (אף אם הוא בהטיה) - לא יקרא קריאת שמע.

ברכות דף יד

דף יד עמוד א

- לדעת רבי מאיר: בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, לדעת רבי יהודה: בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד.
- גם בעת אמירת הלל ומגילה ניתן להפסיק לשאלת שלום. (בימים שאומרים הלל שלם - בין פרק לפרק פוסק, באמצע הפרק אינו פוסק, בימים שאומרים חצי הלל - פוסק אפילו באמצע הפרק).
- טעימת תבשיל (עד רביעית) לדעת אם צריכה מלח או תבלין - אינה טעונה ברכה, ומותרת למי ששרוי בתענית.
- לדעת רב: כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל - כאילו עשאו במה.

• אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל.

- כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך - הקב"ה עושה לו חפציו.
- כל הלן שבעה ימים בלא חלום - נקרא רע.
- כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן - אין מבשרין אותו בשורות רעות.
- הלכה כרבי יהודה שאמר שבין "א-להיכם" ל"אמת ויציב" לא יפסיק (לשאלת שלום).

דף יד עמוד ב

- אביי סובר שאף בתפילת ערבית יש לומר את כל פרשיית "ויאמר" בקריאת שמע (שלא כדעת רב הסובר שאין לומר זאת בערבית, ושלא כמנהג ארץ ישראל שאין אומרים אלא תחילתה וסופה).

- לדעת רבי שמעון בן יוחאי: בדין הוא שתקדם "שמע" ל"והיה אם שמוע" - שזה ללמוד וללמד ולעשות, "והיה אם שמוע" ל"ויאמר" - שזה יש בה ללמד ולעשות, ויאמר אין בה אלא לעשות בלבד. (וזה בנוסף לטעם המובא במשנה בשם רבי יהושע בן קרחה).
- כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו / כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים.

מדוע פתחה המסכת בדיני קריאת שמע?

רמב"ם (הקדמה לפיהמ"ש):

ואין לך מצוה שאדם חייב בה בכל יום, אלא קריאת שמע בלבד. ואין נכון לדבר בברכות ק"ש, קודם שידבר על ק"ש עצמה, לפיכך התחיל מאימתי קורין את שמע, וכל מה שנתחבר אליו, ואחר כך חזר לעניין הסדר, והוא לדבר במצות זרע הארץ.

הריא"ז (שלטי הגבורים):

ראשית חכמה יראת ה' ע"כ היה סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ואמרו שחייב אדם לקרוא ק"ש לייחד שמו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה והמצות ערב ובקר שנאמר ובשכבך ובקומך.

חידושי הרי"מ:

עוד י"ל דזו מצוה ראשונה שמתחייב בה האדם כשנעשה בן י"ג ויום אחד שהוא תחלת הלילה משנת י"ד.

ברכות דף טו

דף טו עמוד א

- הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה - יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, ומעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן.
- לקריאת שמע - לא צריך לחזור אחרי מים לנקות ידיו, לתפילה - כן צריך (עד מרחק פרסה לפניו, ועד פחות ממיל לאחוריו).
- הגמרא מבארת את טעמי מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי שבמשנה (שנחלקו אם הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא או לא).
- במשנה במסכת תרומות נאמר "חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרום תרומתו תרומה", והגמרא מבררת מי הוא התנא של משנה זו.

דף טו עמוד ב

- במשנה במסכת מגילה נאמר "הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ורבי יהודה מכשיר בקטן", והגמרא (מסוף העמוד הקודם) מבררת מי הוא התנא של משנה זו.
- רב שילא מכריע להלכה כדעת רבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה שהקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו, וכדעת רבי יהודה שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא.
- בכל שאר הברכות (חוץ מקריאת שמע) - לדברי הכל אם לא השמיע לאזנו יצא.
- רבי יאשיה מכריע להלכה כדעת רבי יוסי שאם קרא ולא דקדק באותיותיה יצא.

- גם את הצוואות (הפסוקים: "וקשרתם", "וכתבתם") צריך לכתוב בתפילין ובמזוזות.
- "ולמדתם" - שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים (כגון: "על לבבך").
- כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם.

”

”ובענין סדר למודך, דע אהובי בני, כי הכל צריכין למרי חטיא כדאחז”ל בסוף הוריות, ע”כ יהיה עיקר למודך לידע הלכה ברורה ותקבע בכל יום שעור קבוע ביו”ד ושעור קבוע באו”ח וכו’, ומלבד זה תלמד בכל יום איזה דפים בש”ס כסדר ותתחיל מס’ ברכות כאשר אמרתי לך פעם אחר פעם גמרא עם פרש”י הכל לפי הענין החזק הוא הרפה אבל עכ”פ לא פחות מדף אחד בכל יום.”

(מכתב מבעל ערוגת הבושם לבנו אחר נשואיו)

ברכות דף טז

דף טז עמוד א

- "כְּנִחָלִים נָטְיוּ כְּגִנֹת עָלַי נִהַר כְּפֹהָלִים נָטַע" וגו' - מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים (בתי מדרשות) מעלין את האדם מכך חובה לכך זכות.
- **טעה בין כתיבה לכתיבה** (שיודע שצריך לומר "וכתבתם" ואינו יודע אם נמצא בפרשת שמע או בפרשת והיה אם שמוע) - **יחזור לכתיבה ראשונה א"כ התחיל ממילא לומר "למען ירבו ימיכם"**.
- הסוגיה עוסקת בפרטי הדינים של מי שעסוק במלאכתו והגיע זמן קריאת שמע ותפילה.
- הגמרא מביאה ברייתא ובה המקור לכך שחתן פטור מקריאת שמע.

דף טז עמוד ב

- רבן גמליאל סובר שאנינות לילה היא מדרבנן, ולכן לאבל אסטניס מותר לרחוץ.
- עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים, אלא אומרים לבעליהם: "המקום ימלא לך חסרונוך".
- אין קורין "אבות" אלא לשלושה, ואין קורין "אמהות" אלא לארבע.
- הגמרא מפרטת תפילות שונות שתנאים ואמוראים הוסיפו בסוף תפילתם.

ברכות דף יז

דף יז עמוד א

- הגמרא ממשיכה לפרט תפילות שונות שאמוראים הוסיפו בסוף תפילתם.
- "יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני" (מתוך תפילתו של רב ששת כשהיה יושב בתענית).
- "אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם" (מתוך תפילתו של רבי יוחנן כשסיים ללמוד את ספר איוב).
- הגמרא מביאה מימרות שהיו רגילים לומר רבי מאיר, חכמי יבנה, אביי, רבא, רב.
- אמרו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נוכרי בשוק.
- תכלית חכמה: תשובה ומעשים טובים.
- כל העושה שלא לשמה - נוח לו שלא נברא.
- העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.
- "נשים במאי זכיין"? - בזכות שמביאות את בניהם לבית הכנסת ושולחות את בעליהם לבית המדרש וממתינות עד שהם שבים.

דף יז עמוד ב

• "שָׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הַרְחוּקִים מִצְדָּקָה" - האמוראים נחלקו אם הפסוק עוסק בצדיקים או ברשעים.

• בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: כל העולם כולו נזנח בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת.

• במשנה בדרך הקודם עולה שרבן שמעון בן גמליאל חושש ליוהרא וחכמים חולקים, והגמרא מקשה על כך ממשנה במסכת פסחים שממנה עולה הפוך, ומביאה שני תירוצים.

• המשנה הראשונה בפרק שלישי, המתחיל בעמוד זה, עוסקת בדין "מי שמתו מוטל לפניו" לגבי קריאת שמע תפילה ותפילין, וכן בדין קריאת שמע לאחר ש"קברו את המת וחזרו".

”

”אהוביי בניי ראו בראשון שיהיו בקיאים
באלו המסכתות - ברכות ענין גדול,
מסכת שבת ענין מפואר, מסכת כתובות
כולל כל התלמוד, מסכת חולין מסכת
עבודה זרה ומסכת נדה כלל גדול,
להראות למען ה' כי אלה המסכתות
שזכרתי כמעט חיוב ולא תשגו. בלאו
הכי הנני מזהירכם פעמיים ושלוש על
זה ואז תצליחו ואז תשכילו בזה, ואם
תוסיפו כהנה וכהנה אשריכם וטוב לכם.”
(הנהגות ואזהרות רבי שעפטייל בן השל"ה)

ברכות דף יח

דף יח עמוד א

- מהמשנה (בעמוד הקודם) עולה שרק מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין, והגמרא מקשה מברייתא שמשמע ממנה שפטור גם אם אינו מוטל לפניו, ומביאה שני תירוצים.
- לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא, ואם עושה כן עובר משום "לַעֲג לְרֶשׁ חַרְץ עֲשֵׂהוּ".
- המשמר את המת, אע"פ שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצוות האמורות בתורה.
- כל הרואה את המת ואינו מלוהו - עובר משום "לַעֲג לְרֶשׁ חַרְץ עֲשֵׂהוּ".
- רבי יונתן חולק על רבי חייא וסובר שהמתים לא יודעים את הנעשה בין החיים.
- צדיקים - במיתתם נקראו חיים.

דף יח עמוד ב

- רשעים - בחייהם קרויים מתים.
- קשה רמה למת כמחט בבשר החי.
- הגמרא מביאה שלושה סיפורים שמהם משמע שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, אך הגמרא דוחה הוכחות אלו.
- הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו וסובר שהמתים כן יודעים את הנעשה בין החיים.

ברכות דף יט

דף יט עמוד א

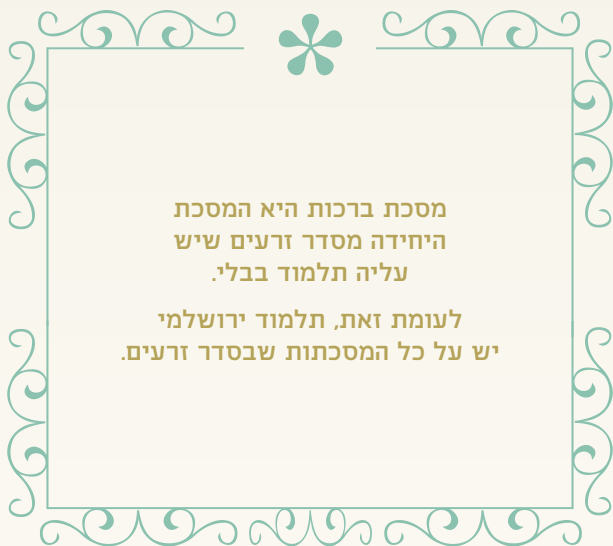
- כל המספר אחרי המת - כאילו מספר אחרי האבן (יש אומרים: שהוא לא יודע, ויש אומרים: שיודע ולא אכפת לו), אך אם מדובר בתלמיד חכם - הקב"ה תובע את כבודו.
- כל המספר אחר מיטתן של תלמידי חכמים - נופל בגיהנם.
- **אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה (בדברים שבגופו) - אל תהרהר אחריו ביום כי ודאי עשה תשובה.**
- רבי אלעזר מפרט שלושה מקומות שנאמר במשנה שנידו מישהו בגלל פגיעה בכבוד רב, ורבי יהושע בן לוי סובר שיש עשרים וארבעה מקומות כאלו (כי כל מקום שראה במשנה שנחלק היחיד על הרבים מחלוקת גדולה או אחד מן החכמים שמדבר קשה כנגד גדול הימנו, אומר: ראוי היה כאן נידוי).
- כל המתנדה ומת בנידויו - בית דין סוקלין את ארונו.
- אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע (אלא אם הוא אדם חשוב), ואם התחילו אין מפסיקין.
- **לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.**
- קברו את המת וחזרו: אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו כרק אחד או פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה - יתחילו, ואם לאו - לא יתחילו.

דף יט עמוד ב

- המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק - והטעם לכך: "אין חִקְמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְנֶגְדַּי ה'", **כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב.**
- הגמרא מקשה על דין זה חמש קושיות מבריייתות, ומתרצת.

• אוהל - כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, אך מדרבנן גזרו שלא יחצוץ.

• גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה (את הלאו של "לא תסור").

ברכות דף כ

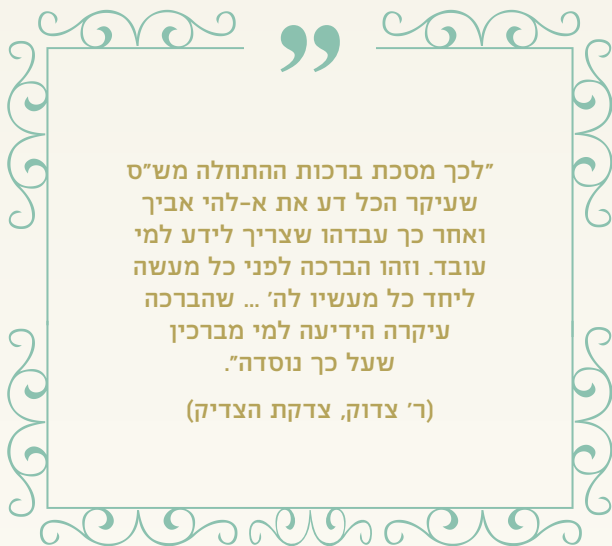
דף כ עמוד א

- בימי רב יהודה כל הלימוד היה בסדר נזיקין, ובימי רב פפא הלימוד היה בכל שישה סדרים.
- אביי אמר לרב פפא שלראשונים התרחשו ניסים כי הם מסרו נפשם על קדושת השם בניגוד לאחרונים (ולכן כאשר רב יהודה שלף נעל אחת לשם תענית - מייד ירדו גשמים).
- רב גידל היה יושב בפתח שערי טבילה והיה מורה לנשים כיצד לטבול (ולא חשש מיצר הרע כי הן היו דומות בפניו כמו אווזים לבנות).
- רבי יוחנן היה יושב בפתח שערי טבילה כדי שהנשים לאחר טבילתן יראו אותו ויהיו להן בנים יפים כמותו (ולא חשש מעין הרע כי היה מצאצאי יוסף שלא שולטת בהם עין הרע).

דף כ עמוד ב

- הגמרא מבארת מדוע המשנה היתה צריכה לומר שנשים פטורות מקריאת שמע ומן התפילין, על אף שזה ברור ממילא כי הרי נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא.
- הגמרא מבארת מדוע המשנה היתה צריכה לומר שנשים חייבות בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון, על אף שזה ברור ממילא כי הרי נשים חייבות במצוות עשה שהזמן לא גרמא.
- **נשים חייבות בקידוש היום מדין תורה** ("כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה").
- רבינא מסתפק אם נשים חייבות בברכת המזון מדין תורה.

- כך אמר הקב"ה למלאכי השרת: "וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' א-להיך והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה?".
- בעל קרי מהרהר בלבו - רבינא ורב חסדא נחלקו אם הרהור נחשב כדיבור.

ברכות דף כא

דף כא עמוד א

- רב יהודה מביא את המקור מהתורה לברכת המזון שאחרי האכילה ולברכת התורה שלפני הלימוד.
- רבי יוחנן ניסה ללמוד בקל וחומר שיש חובה מדין תורה לברך ברכת התורה לאחר הלימוד וברכת המזון לפני האכילה, ונדחו דבריו.
- לדעת רב יהודה: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - אינו חוזר וקורא [ורבי אלעזר חולק], ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר - חוזר ואומר אמת ויציב.
- לדעת רבי אלעזר: ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.
- היה עומד בתפילה ונזכר שהתפלל - פוסק ואפילו באמצע ברכה.
- התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין - אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל, ואם לאו אל יחזור ויתפלל.

דף כא עמוד ב

- הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין - לדעת רב הונא: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל, לדעת רבי יהושע בן לוי: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל.
- כל דבר שבקדושה לא יהא כחות מעשרה.
- הגמרא מכריעה להלכה שלא מפסיק באמצע תפילתו אפילו לא ל"יהא שמו הגדול מבורך".

- לדעת רבי יהושע בן לוי: בעל קרי אסור בדברי תורה.
- רבי יהודה לא דורש "סמוכים" בכל התורה חוץ ממשנה תורה.
- כל המלמד לבנו תורה - מעלה עליו הכתוב כאלו קיבלה מהר חורב.

ברכות דף כב

דף כב עמוד א

- כל הטמאים מותרים בלימוד תורה, חוץ מבעל קרי שלגביו נחלקו תנאים רבים אם ובמה מותר לו ללמוד (כי בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת).
- "הָלוֹא כֹה דְבַרִי פָאֵשׁ נָאֵם ה'" - מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה (לדעת רבי יהודה בן בתירא, ונהגו כמותו).
- רבי אלעאי סובר שראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ, ורבי יאשיה סובר שאינו חייב בכלאים עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. (ונהגו כמותם).
- בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור, אך כל המחמיר בה על עצמו לטבול במקוה מאריכין לו ימיו ושנותיו.

דף כב עמוד ב

- בנוגע למחלוקות האמוראים לגבי הטהרה הנדרשת לבעל קרי, רבא מכריע להלכה: בריא המרגיל וחולה המרגיל - ארבעים סאה, ובריא לאונסו - תשעה קבין, אבל חולה לאונסו - פטור מכלום. (אך המנהג כיום הוא כרבי יהודה בן בתירא).
- היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק אלא יקצר.
- היה קורא בתורה ונזכר שהוא בעל קרי - אינו מפסיק ועולה אלא מגמגם וקורא, רבי מאיר אומר: אין בעל קרי רשאי לקרות בתורה יותר מג' פסוקים.
- עמד בתפילה וראה צואה כנגדו - מתרחק ארבע אמות (עדיף להתרחק קדימה, ואם לא אפשר אז מתרחק לצד).

ברכות דף כג

דף כג עמוד א

- הנצרך לנקביו - אל יתפלל, ואם התפלל תפילתו תועבה, אך אם יכול להעמיד עצמו מנקביו מהלך פרסה - תפילתו תפילה.
- שמור עצמך שלא תחטא, ואם תחטא הבא קרבן לפני.
- הנכנס לבית הכסא קבוע חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות, ובגמרא מובאות דעות שונות היכן מניחם לבינתיים.
- נחלקו האמוראים אם מותר לאדם להיכנס בתפילין לבית הכסא קבוע להשתין מים.

דף כג עמוד ב

- לא יאחו אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו (וכן סכין ומעות וקערה וכיכר) ויתפלל, ולא ישתין בהן מים, ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי.
- הרוצה ליכנס לסעודת קבע - מהלך י' פעמים ד' אמות או ד' פעמים י' אמות ויפנה ואח"כ נכנס.
- תיק שהזמינו לשמור בו תפילין - אסור להשתמש בו לדברי חולין (ולדעת רב חסדא דין זה הוא רק לאחר שכבר החל להשתמש בו לתפילין).
- לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון, אבל מניחן תחת מראשותיו.

ברכות דף כד

דף כד עמוד א

- החצי הראשון של העמוד עוסק בדין קריאת שמע כאשר אשתו או בני ביתו עמו במיטה, באיזה אופן והאם מותר לקרוא קריאת שמע.
- כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף.
- אם טפח של אשתו מגולה - לא יקרא קריאת שמע כנגדה.
- **שוק באשה ערוה, קול באשה ערוה, שער באשה ערוה.**
- התולה תפיליו - יתלו לו חיוו. (והגמרא מביאה שתי אפשרויות באיזה אופן מדובר).

דף כד עמוד ב

- המשמיע קולו בתפילתו - הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפילתו - הרי זה מנביאי השקר, מגהק ומפקה - הרי זה מגסי הרוח, המתעטש בתפילתו - סימן רע לו ויש אומרים ניכר שהוא מכוער, הרק בתפילתו - כאילו רק בפני המלך.
- לדעת רב יהודה: כל העולה מבבל לארץ ישראל - עובר בעשה.
- היה ישן (ערום) בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה - חוצץ בטליתו על צווארו (ויש אומרים: על ליבו) וקורא קריאת שמע.
- לדעת רב הונא: המהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו ויקרא קריאת שמע, ורב חסדא חולק ואוסר.
- לדעת רב הונא: תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטנופת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור תורה.
- היתה טליתו חגורה לו על מתניו - מותר לקרות קריאת שמע (אע"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום).

ברכות דף כה

דף כה עמוד א

- צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא - נחלקו רב הונא ורב חסדא אם מותר לו לקרות קריאת שמע.
- ריח רע שיש לו עיקר - לדעת רב הונא: מרחיק ד' אמות וקורא קריאת שמע, ולדעת רב חסדא: מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח וקורא קריאת שמע.
- ריח שאין לו עיקר - מותר לו ללמוד תורה (אם הריח בא מחבירו), אך לא לקרוא קריאת שמע.
- צואה עוברת (או פי חזיר) - לדעת אביי: מותר לקרות קריאת שמע, לדעת רבא: אסור.

דף כה עמוד ב

- ותיקין היו גומדין את קריאת שמע עם הנץ החמה.
- הגמרא מכריעה להלכה: אם עקבו נוגע בערוה - אסור לקרוא קריאת שמע, אך אם עקבו רואה את הערוה - מותר.
- צואה בעששית - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, ערוה בעששית - אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.
- אסור לקרוא קריאת שמע גם כנגד גוי ערום.
- גרף של רעי ועביט של מי רגלים - אסור לקרות קריאת שמע כנגדן ואע"פ שאין בהן כלום.
- בית שיש בו ספר תורה או תפילין - אסור לשמש בו את המיטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי (בכלי שאינו כלי המיוחד להם).

ברכות דף כו

דף כו עמוד א

- מי רגלים או צואה: אם הם לאחוריו - מרחיק ארבע אמות וקורא קריאת שמע ומתפלל, אם הם לפניו - מרחיק מלא עיניו וקורא קריאת שמע ומתפלל.
- בעל קרי שראה זיבה - לדעת תנא קמא: חייב טבילה (כדי לעסוק בתורה), לדעת רבי יהודה: פטור מטבילה.
- **פרק רביעי**, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדיני תפילה.
- **ותיקין היו גומרים את קריאת שמע עם הנץ החמה.**
- אם טעה בשוגג ולא התפלל אחת מהתפילות - יכול להשלימה בתפילה שלאחריה.

דף כו עמוד ב

- **רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפילות - אבות תיקנום, רבי יהושע בן לוי אמר: תפילות - כנגד תמידין תיקנום.** [והגמרא מביאה ברייתא המסייעת לכל אחת מהשיטות].
- איזו היא מנחה גדולה? משש שעות ומחצה ולמעלה, ואיזו היא מנחה קטנה? מתשע שעות ומחצה ולמעלה.
- לדעת רבי יהודה: זמן תפילת מנחה הוא עד פלג מנחה אחרונה, והיא י"א שעות חסר רביעי. [ולדעת חכמים: עד הערב].

ברכות דף כז

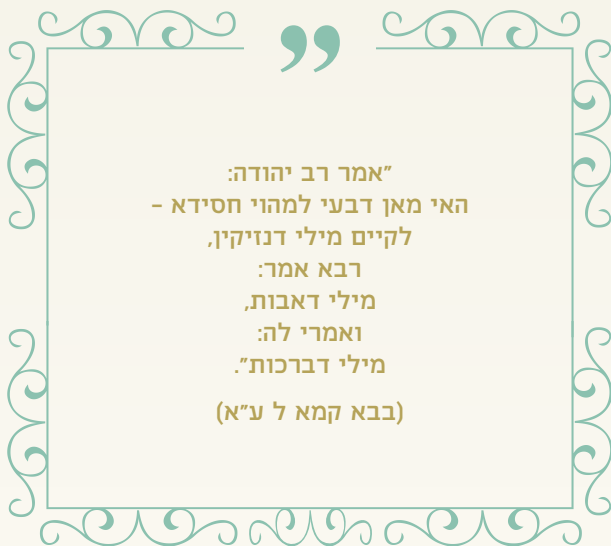
דף כז עמוד א

- למסקנת הגמרא, רבי יהודה סובר שזמן תפילת שחרית הוא עד ארבע שעות מתחילת היום ועד בכלל, והגמרא מכריעה להלכה כמותו ("הואיל ותנן בבחירתא כוותיה").
- בברייתא מובא שהמן נמס בארבע שעות ראשונות של הבוקר, והגמרא מבארת שניתן להעמיד את דברי הברייתא או כדעת חכמים (שזמן תפילת השחר עד חצות) או כדעת רבי יהודה (שזמן תפילת השחר עד ד' שעות).
- סוף זמן תפילת מנחה - לא נפסקה הלכה לא כחכמים (עד הלילה) ולא כרבי יהודה (עד פלג המנחה), ולכן "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד".
- מהסיפור המובא בגמרא אודות רב הסיקה הגמרא שלוש הלכות: מתפלל אדם של שבת בערב שבת, מתפלל תלמיד אחורי רבו, אסור לעבור כנגד המתפללין.

דף כז עמוד ב

- המתפלל אחורי רבו, והנותן/המחזיר שלום לרבו (כשאר כל אדם), והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל.
- **מתפלל אדם ערבית של שבת בערב שבת, ואומר קדושה על הכוס מבעוד יום.**
- תפילת ערבית - רבן גמליאל אומר: חובה, רבי יהושע אומר: רשות. (והגמרא מביאה מעשה שבו הם נחלקו בדבר).

- לאחר שרבן גמליאל ציער את רבי יהושע בשלושה מעשים שונים החליטו להעבירו מהנשיאות ולמנות במקומו את רבי אלעזר בן עזריה שהיה חכם עשיר ודור עשירי לעזרא.

ברכות דף כח

דף כח עמוד א

- הגמרא מספרת שבדרך נס נעשו לרבי אלעזר בן עזריה שערות לבנות, ולכן הוא אמר: "הרי אני כבן שבעים שנה".
- רבן גמליאל היה מכריז ואומר: "כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש", אך ביום שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא סילקו את שומר הפתח ונוספו תלמידים רבים.
- מסכת עדויות נשנתה באותו היום שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, וכל מקום שנאמר בש"ס "בו ביום" הכוונה היא ליום זה.
- הגמרא מספרת שרבן גמליאל פייס את רבי יהושע, וקבעו חכמים שרבן גמליאל ידרוש שלוש שבתות ורבי אלעזר בן עזריה שבת אחת.
- זמן תפילת מוסף כל היום לדעת חכמים, אך מי שמאחר להתפלל נקרא פושע.
- היו לפניו שתי תפילות אחת של מנחה ואחת של מוסף - הגמרא מכריעה להלכה כדעת חכמים שמתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף.

דף כח עמוד ב

- הגמרא מכריעה להלכה שמותר לטעום לפני תפילת מוסף ולפני תפילת מנחה.
- רבי אליעזר הדריך את תלמידיו: הזהרו בכבוד חברים, ומנעו בניכם מן ההגיון, והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים.
- רבן יוחנן בן זכאי בירך את תלמידיו: יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם.

- הגמרא מביאה כמה דעות כנגד מה נתקנו שמונה עשרה ברכות שבתפילה.
- הגמרא מביאה שלוש דעות באיזה אופן צריך לכרוע בתפילה.
- ברכת הצדוקים - ביבנה תיקנוה (שמואל הקטן תיקן אותה).

תפילת רבי נחוניא בן הקנה

בכניסתו מהו אומר?

יהי רצון מלפניך ה' א-להי שלא יארע
דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר
הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על
טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא
יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

ביציאתו מהו אומר?

מודה אני לפניך ה' א-להי ששמת חלקי
מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי
מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים,
אני משכים לדברי תורה והם משכימים
לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים,
אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם
מקבלים שכר. אני רץ והם רצים, אני רץ
לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

(ברכות כח ע"ב)

ברכות דף כט

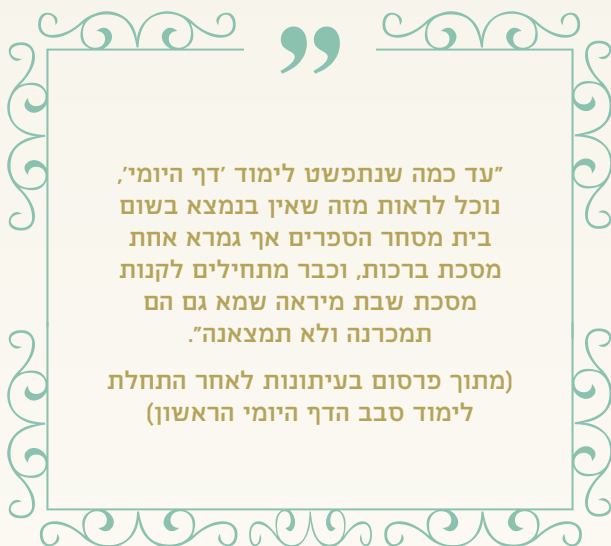
דף כט עמוד א

- אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי.
- רבא סובר שגם בצדיק מתחילתו יש לחשוש שמא יחזור בו ויהיה רשע.
- אם טעה בברכת המינים לאחר שהתחיל לומר אותה - אין מסלקים אותו.
- הגמרא מבארת כנגד מי נתקנו שבע ברכות שמתפללים בשבת, תשע ברכות בראש השנה, עשרים וארבע ברכות בתענית.
- נחלקו האמוראים מהי תפילת "מעין שמונה עשרה" (שלדעת רבי יהושע יש להתפלל בכל יום): מעין כל ברכה וברכה או תפילת הבינו.
- כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ ממוצאי שבת ויו"ט, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. (והגמרא הקשתה על כך).
- כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ מימות הגשמים, מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים.
- טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים (ונזכר קודם שומע תפילה) - אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה, והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס.

דף כט עמוד ב

- טעה ולא הזכיר של ראש חודש בעבודה - חוזר לעבודה, אלא אם כן סיים תפילתו.

- הגמרא מביאה ארבעה פירושים למילה "קבע" שבדברי רבי אליעזר (שאמר ש"העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים").
- לדעת רבי יוחנן: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה.
- המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפילה קצרה - ונחלקו ארבעה תנאים מה היא "תפילה קצרה".
- אליהו הנביא אמר לרב יהודה אחיו של רב סלא חסידא: לא תכעס / לא תשתכר - וכך לא תחטא.
- כל היוצא לדרך - צריך להתפלל תפילת הדרך.

ברכות דף ל

דף ל עמוד א

- לדעת רב חסדא: יש להתפלל את תפילת הדרך מעומד, ולדעת רב ששת: ניתן להתפלל אפילו מהלך.
- תפילת "הביננו" יש להתפלל מעומד, ו"תפילה קצרה" ניתן להתפלל גם בהליכה.
- היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה - הגמרא הכריעה להלכה כדעת רבי, שגם אם יש לו מי שיאחז את חמורו, ישאר לשבת במקומו ויתפלל.
- היה עומד בחו"ל יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל, היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים, היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש, היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
- התנאים נחלקו מה עדיף - להתפלל בעמידה או לסמוך גאולה לתפילה.
- לדעת ר' חייא בר רב: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, שאין יחיד פטור מתפילת מוסף אלא במקום שיש עשרה מתפללים ואז שליח ציבור פוטר.

דף ל עמוד ב

- לדעת רבי ינאי: אין הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, ולדעת רב: כן הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.
- לעולם ימוד אדם את עצמו: אם יכול לכוין את ליבו - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל.

- הברייתא שאמרה שאם טעה ולא הזכיר של ראש חודש בתפילה אין מחזירים אותו, עסקה בדין המתפלל בציבור ולא בדין המתפלל ביחיד.
- טעה ולא הזכיר של ראש חודש בערבית - אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החודש אלא ביום.
- **פרק חמישי**, המתחיל בעמוד זה, ממשיך לעסוק בדיני תפילה.
- הגמרא מבררת את המקור לדין המשנה ש"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש".

ברכות דף לא

דף לא עמוד א

- אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה.
- אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה (האמוראים מביאים שלוש דוגמאות להלכה פסוקה).
- אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות / עצלות / שחוק / שיחה / קלות ראש / דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה.
- אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה.
- המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים.
- לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות.
- אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה, אם בא לומר אחר תפילתו אפילו כסדר של יום הכיפורים - אומר.
- רב המנונא מביא כמה הלכות בנוגע לתפילה הנלמדות מתפילת חנה.

דף לא עמוד ב

- לאורך כל העמוד מובאות דרשות הנלמדות מתפילת חנה.
- רבי אלעזר למד מחנה ש: הרואה בחברו דבר שאינו הגון צריך להוכיחו, הנחשד בדבר שאין בו צריך להודיעו, שיכור שמתפלל כאלו עובד עבודה זרה, החושד את חברו בדבר שאין בו צריך לפייסו ואף לברכו.
- מיום שברא הקב"ה את עולמו - לא היה אדם שקראו לקב"ה "צבאות" עד שבאתה חנה וקראתו "צבאות".

- "וְנִתְּתָה לְאִמְתְּךָ זֶרַע אֲנָשִׁים" - הגמרא מביאה ארבעה פירושים של אמוראים לביאור המילים "זרע אנשים".
- אסור לישוב בתוך ארבע אמות של תפילה.
- כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, ואעפ"כ חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת.

ברכות דף לב

דף לב עמוד א

- רבי חמא ברבי חנינא מביא שלושה מקראות שמעידין שיש ביד הקב"ה לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנו, ואלמלא נאמרו נתמוטטו רגלינו במשפט, אבל עכשיו שנאמרו יש לנו פתחון פה שהוא גרם לנו שברא יצר הרע.
- הגמרא לאורך העמוד דורשת פסוקים האמורים בתפילת משה לאחר חטא העגל.
- "וְיָדֵי זָהָב" - כך אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל.
- "וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה'" - הגמרא מביאה כמה פירושים לביאור המילה "ויחל".
- לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל.

דף לב עמוד ב

- גדולה תפילה יותר ממעשים טובים.
- גדולה תענית יותר מן הצדקה.
- גדולה תפילה יותר מן הקרבנות.
- כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו.
- מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, ואע"פ ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו.
- מיום שחרב בית המקדש נוצרה הפסקה של חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים.

- כל המאריך בתפילתו (אך אינו מצפה שתעשה בקשתו) - אין תפילתו חוזרת ריקם.
- אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל.
- ארבעה צריכים חיזוק: תורה, מעשים טובים, תפילה, דרך ארץ.
- הקב"ה הבטיח שלא ישכח את עם ישראל אך כן ישכח את מעשה העגל.
- המתפלל - צריך שישהה שעה אחת קודם תפילתו ושעה אחת אחר תפילתו.
- אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו, אבל למלכי עכו"ם - כוסק (ואם אפשר - רק מקצר).

ברכות דף לג

דף לג עמוד א

- במשנה בתחילת הפרק נאמר "אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק" - ומחדש רב ששת, שאם עקרב כרוך על עקבו כן יפסיק.
- אוי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.
- גבורות גשמים - מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבעוה בתחיית המתים, שאילת גשמים - מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבעוה בברכת פרנסה, הבדלה בחונן הדעת - מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה / מתוך שהיא חול לפיכך קבעוה בברכת חול.
- גדולה דעה - שנתנה בתחלת ברכה של חול / שנתנה בין שתי אותיות.
- כל אדם שיש בו דעה - כאילו נבנה בית המקדש בימיו.
- **אנשי כנסת הגדולה תיקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות.**
- כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום "לא תשא".

דף לג עמוד ב

- הבדלה - רבא מכריע להלכה שאע"פ שהבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס.
- ביו"ט שחל להיות אחר השבת מוסיף בתפילת ערבית את ברכת "ותודיענו" (עבור הבדלה).
- האומר "מודים מודים" משתקים אותו - כי נראה שמתפלל לשתי רשויות.

• האומר "ועל טוב יזכר שמך" משתקים אותו - כי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.

• האומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" משתקים אותו - מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית / מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות.

• הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

• אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים.

• לדעת ר' זירא: כל האומר "שמע שמע" כאומר "מודים מודים".

ברכות דף לד

דף לד עמוד א

- כשמבקשים ממישהו להיות חזן - פעם ראשונה יסרב, שניה מהבהב (=מזמין עצמו), שלישית פושט את רגליו ויורד.
- שלושה רובן קשה ומיעוטן יפה: שאור ומלח וסרבנות.
- לעולם אל ישאל אדם צרכיו בתפילה לא בשלוש ברכות ראשונות ולא בשלוש אחרונות אלא באמצעיות.
- כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו.
- אלו ברכות שאדם שוחה בהן: באבות תחילה וסוף, בהודאה תחילה וסוף.

דף לד עמוד ב

- קידה - על אפיים, כריעה - על ברכיים, השתחוואה - זו פישוט ידיים ורגליים.
- הכורע בהודאה של ברכת המזון ובהודאה של הלל - הרי זה מגונה.
- המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו - בלישנא הראשונה בגמרא מבואר שהכוונה היא שטעה בברכת אבות.
- כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן "עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו".
- לדעת רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, ושמואל חולק וסובר שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד.

- כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה.
- מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין.
- הברייתא מספרת שני סיפורים על רבי חנינא בן דוסא שהתפלל על חולים והתקבלה תפילתו.

ברכות דף לה

דף לה עמוד א

- **פרק שישי**, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדיני ברכות הנהנין.
- **אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך**.
- אין אומרים שירה אלא על היין.
- ישנה מחלוקת אם דין רבעי חל על כל פירות האילן או רק על הכרם.
- למסקנת הגמרא: המקור לברכות הנהנין הוא מסברה, שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.
- **אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה**, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל.
- כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו נהנה מקדשי שמים.

דף לה עמוד ב

- כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל.
- לדעת רבי ישמעאל: הנהג עם דברי תורה מנהג דרך ארץ, לדעת רבי שמעון בר יוחאי: **בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים**.
- דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן.
- על היין מברכים בורא פרי הגפן (ולא בורא פרי העץ) כי הוא סועד ומשמח.
- שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ (והגמרא מבררת באיזה אופן מדובר).

ברכות דף לו

דף לו עמוד א

- אוכל קמח חטים כמות שהוא - לדעת רב יהודה: מברכים עליו בורא פרי האדמה, ולדעת רב נחמן: שהכל נהיה בדברו.
- דלעת חיה וקמח שעורים - מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו.
- "קורא" (=קרום דק שמצפה את ענפיו הצעירים של הדקל) - לדעת רב יהודה: מברכים עליו בורא פרי האדמה, ולדעת שמואל: שהכל נהיה בדברו.
- לדעת רב: צלף של עורלה בחוצה לארץ - זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין.
- כל המיקל בארץ - הלכה כמותו בחוצה לארץ.

דף לו עמוד ב

- דין עורלה חל גם על השומר של הפרי.
- ההגדרה של "שומר לפרי": חלק מהפרי שאם נוטלים אותו הפרי מת (כך המסקנה לפי רבא, לאחר שתי הצעות אחרות שלו שנדחו).
- פלפל יבש - לדעת רב ששת: ברכתו שהכל, לדעת רבא: לא מברכים עליו.
- דייסא כעין חביץ קדרה - לדעת רב יהודה: ברכתו שהכל, לדעת רב כהנא: בורא מיני מזונות.
- כל שיש בו מחמשת המינין וכל שהוא מחמשת המינין - מברכים עליו בורא מיני מזונות.

ברכות דף לז

דף לז עמוד א

- אורז ודוחן - לדעת רב ושמואל: לא מברכים עליו בורא מיני מזונות (אלא בתחלה מברך עליו שהכל נהיה בדברו, ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא).
- לדעת רבי יוחנן בן נורי: אורז מין דגן הוא וחייבין על חמוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.
- למסקנת הגמרא מברכים על אורז בורא מיני מזונות, ובניגוד לדברי רב ושמואל שנדחו בתיובתא.
- הכוסס את החיטה - מברך עליה בורא פרי האדמה, ולדעת רבי יהודה: בורא מיני זרעים.
- כל שהוא משבעת המינים - רבן גמליאל אומר: שלוש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת מעין שלוש.

דף לז עמוד ב

- היה עומד ומקריב מנחות בירושלים - אומר: ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, נטלן לאכלן - מברך: המוציא לחם מן הארץ.
- למסקנת הגמרא: "חביצא" - גם אם אין בה פרורי לחם בגודל כזית, מברך עליו המוציא לחם מן הארץ, ובתנאי שיש עליו מראה לחם.
- "טרוקנין" - ישנה מחלוקת אם חייבים בהפרשת חלה, "טריטא" - כטורה מהפרשת חלה.

ברכות דף לח

דף לח עמוד א

- מר בר רב אשי סובר שעל דבש תמרים מברכים שהכל נהיה בדברו (כדעת רבי יהושע).
- תמרים שכתש אותם קצת - מברכים עליהם בורא פרי העץ.
- "שתיתא" (מאכל העשוי מקמח קליות שנתייבשו בתנור בעוד שהשבליים לחים) - על עבה מברכים בורא מיני מזונות, ועל רכה מברכים שהכל נהיה בדברו.
- ברכת הפת - לדעת כולם ניתן לברך "מוציא לחם מן הארץ", ונחלקו התנאים אם ניתן לברך גם "המוציא לחם מן הארץ" (והגמרא בתחילת העמוד הבא מכריעה שניתן).

דף לח עמוד ב

- לדעת רב חסדא: ירק שדרכו לאוכלו חי ושלקו - מברך שהכל, ואם אין דרכו לאוכלו חי ושלקו - מברך בורא פרי האדמה.
- לדעת רב נחמן: בכל הירקות השלוקים ישנה מחלוקת אם מברך עליהם בורא פרי האדמה או שהכל, והגמרא דוחה את דבריו.
- שלקות - לדעת רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן: מברכין עליהם בורא פרי האדמה, ולדעת רבי בנימין בר יפת בשם רבי יוחנן: מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו.
- רבי חייא בר אבא חזר על תלמודו לפני רבי יוחנן כל שלושים יום.

ברכות דף לט

דף לט עמוד א

- כזית שאמרו (לענין שיעור כל אכילות) - לא קטן ולא גדול אלא בינוני.
- הגמרא דוחה את ההצעה ששני התלמידים שישבו לפני בר קפרא נחלקו אם מברכים על שלקות שהכל נהיה בדברו או בורא פרי האדמה (ויתכן ששניהם סוברים שמברכים שהכל, אלא שנחלקו על מה מברכים, על דבר החביב או המזין).
- תבשיל של תרדין - יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעיים.
- מים שהתבשלו עם ירקות - מברכים עליהם בורא פרי האדמה.
- לדעת רב חייא בר אשי: פת צנומה בקערה (פת יבשה שנתנה בקערה לשרות) - מברכים עליה המוציא.

דף לט עמוד ב

- הגמרא מכריעה להלכה כדעת רבא שמבדך המוציא וגומר כל הברכה ואחר כך בוצע.
- הביאו לפניהם פתיתין ושלמין - לדעת רב הונא: מבדך על הפתיתין ופותר את השלמין (חשוב עדיף), ולדעת רבי יוחנן: שלמה מצוה מן המובחר (שלם עדיף). [וירא שמים יוצא ידי שניהם: מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע].
- הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע (כי כתוב "לחם עוני").
- בשבת - חייב אדם לבצוע על שתי ככרות.
- כשהיה מזדמן לרב אמי ורב אסי לחם של עירובי חצירות, היו מברכים עליו המוציא לחם מן הארץ, ואמרו שהטעם לכך הוא הואיל ונעשה בו מצוה אחת אז יעשו בו מצוה נוספת.

ברכות דף מ

דף מ עמוד א

- אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו.
- אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד (אלא אם כן זו פת נקיה שלא צריכה לפתן).
- אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק.
- הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעיים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרביין ומברין כל גופו של אדם.
- הגמרא מכריעה שאין הלכה כרבי יהודה שאמר שמברך על הירקות בורא מני דשאים.
- אילן שאכל ממנו אדם הראשון - רבי מאיר: גפן היה, רבי נחמיה: תאנה, רבי יהודה: חיטה.

דף מ עמוד ב

- בורא פרי האדמה מברכים במקרה בו נוטלים את הפרי ואין ענף שמצמיח פרי אחר במקומו.
- בירך שהכל על פת או יין - נחלקו האמוראים אם יצא ידי חובה.
- לדעת רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, לדעת רבי יוחנן: כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה.
- על כמהין ופטירות מברכים שהכל, כמו כל דבר שאינו יונק מן הארץ.
- הגמרא מבררת מה הם הנובלות שאמרה המשנה שמברכים עליהן שהכל.

ברכות דף מא

דף מא עמוד א

- מחלוקת רבי יהודה וחכמים - לדעה אחת: נחלקו רק במקרה שברכותיהן שוות (לדעת רבי יהודה: מין שבעה עדיף, ולדעת חכמים: מין חביב עדיף), ולדעה שניה: נחלקו גם במקרה שאין ברכותיהן שוות (ונחלקו על מה יברך קודם).
- "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" - לדעת רבי יוסף / רבי יצחק: **כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה**, לדעת רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר.

דף מא עמוד ב

- ברכת תמרים קודמת לברכת רימונים - כי זה שני לארץ (המוזכר בפעם השניה בפסוק) וזה חמישי לארץ (המוזכר בפעם הראשונה בפסוק).
- רב פפא פוסק להלכה: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה - אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר הסעודה - טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם.

ברכות דף מב

דף מב עמוד א

- כל שאחרים קובעים עליו סעודה - צריך לברך עליו ברכת המזון (לפי הפירוש הראשון ברש"י הכוונה היא לפת הבאה בכסנין).
- פת הבאה בכסנין - מברכים עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה.
- תכף לסמיכה - שחיטה, תכף לגאולה - תפילה, **תכף לנטילת ידיים של מים אחרונים - ברכת המזון** (ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו), תכף לתלמידי חכמים (המקריבו אליו ומארחו בביתו) - ברכה בביתו.

דף מב עמוד ב

- במשנה (בעמוד א) נאמר "ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון" - ובגמרא נאמר שדין זה הוא רק במקרים שאדם קובע סעודתו על היין (כמו שבתות וימים טובים).
- בא להם יין בתוך המזון - נחלקו האמוראים אם פוטר את היין שלאחר המזון.
- במשנה (בעמוד א) נאמר "היו יושבין כל אחד מברך לעצמו" - ובגמרא מבואר שדין זה הוא רק אם ישבו מאליהן במקום אחד, אך אם קבעו להם מתחלה מקום בדבור ועצה והזמנה זה נחשב לקביעות ואחד יכול לברך לכולן.

ברכות דף מג

דף מג עמוד א

- לפי הלישנא הראשונה בגמרא: נחלקו רב ורבי יוחנן אם אחד יכול לברך לכולם על היין גם אם לא הסבו יחד.
- לפי הלישנא השניה בגמרא: נחלקו רב ורבי יוחנן אם ביין מועילה הסבה ואחד יכול לברך לכולם.
- בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו, ואין אחד מברך לכולם, הואיל ואין בית הבליעה פנוי.
- הנוטל ידיו תחלה במים אחרונים - הוא מזומן לברכת המזון.
- מאימתי מברכין על הריח? - משתעלה תמרתו.
- הגמרא מבררת מה מברכים על סוגי בשמים שונים.

דף מג עמוד ב

- המריח אתרוג או חבוש - אומר: ברוך שנתן ריח טוב בפירות.
- היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבים - אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.
- בגמרא מובאות חמש מימרות של רב זוטרא בר טוביה.
- המקור לכך שמברכים על הריח הוא מהפסוק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהִלָּל יְהוָה".
- עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון.
- "אֵת הַכֹּל עֲשֵׂה יָפֵה בְּעֵתוֹ" - מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו.

• נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

• הביאו לפניו שמן והדס - לדעת בית שמאי (וכך הכריע רבן גמליאל): מברך על השמן ואחר כך מברך על ההדס, ולדעת בית הלל להיפך.

• שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם: אל יצא כשהוא מבושם לשוק, ואל יצא יחידי בלילה, ואל יצא במנעלים המטולאים, ואל יספר עם אשה בשוק (אפילו היא קרובה שלו), ואל יסב בחבורה של עמי הארץ, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש, ויש אומרים: אף לא יפסיע פסיעה גסה, ואל יהלך בקומה זקופה.

• פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם.

• המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות - כאילו דוחק רגלי שכניה.

”

”כל בנין לימודו יהיה על המקרא
שצוה ה' וזה יהיה נוכח עיניו כי על
זה הוא דן על מה שצוה השם יתברך
בתורתו. ועל זה רמז בראש המשניות
דפתח מאימתי ותנא אקרא קאי
כדמפרש בגמרא (ברכות ב ע"א).
לאורויי דכל משנתו רק אקרא קאי
ולא כלימוד חכמה מחכמות.”

(ר' צדוק, צדקת הצדיק)

ברכות דף מד

דף מד עמוד א

- כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוטר את הטפלה.
- הגמרא מתארת את שבח פירות גנוסר.
- כל סעודה שאין בה מלח / שריף - אינה סעודה.
- הגמרא מבררת את טעמיהם של רבן גמליאל וחכמים שנחלקו אם מי שאכל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלוש ברכות או ברכה אחת.
- כל שהוא מחמשת המינין - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלוש.
- הגמרא מבררת את נוסח ברכת וחתימת ברכה אחת מעין שלוש.

דף מד עמוד ב

- נחלקו האמוראים אם מברכים ברכה אחרונה על ירק ומים.
- טחול - יפה לשיניים וקשה לבני מעיים, כרישין - קשין לשיניים ויפין לבני מעיים.
- כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו (בגלל הריח).
- אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות.
- שישה דברים מרפאין את החולה מחוליו ורפואתן רפואה: כרוב ותרדין ומי סיסין וקיבה והרת ויותרת הכבד.
- אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו (כאשר זה בלי בשר / עצים / יין).

ברכות דף מה

דף מה עמוד א

- השותה מים בגלל שנחנק - פטור מלברך.
- **פרק שביעי**, המתחיל בעמוד זה, עוסק בהלכות זימון.
- הגמרא מביאה את המקור לכך ששלושה שאכלו כאחת חייבין לזמן.
- הגמרא מביאה את המקור לכך שהעונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך, ואת המקור לכך שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא.
- שניים שאכלו כאחת - נחלקו האמוראים אם יכולים לזמן אם רצו.

דף מה עמוד ב

- שלושה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק - קוראים לו להודיעו שהם רוצים לזמן, ויפנה אליהם במקום מעמדו ודי להם בכך, ומזמנים עליו, ואף על פי שאינו בא אצלם.
- למסקנת הגמרא: רבי יוחנן הוא זה שאמר ששנים שאכלו כאחת לא רשאים לזמן, ורב הוא זה שאמר שכן רשאים לזמן.
- שניים שאכלו כאחת - מצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו (בין ברכת המוציא בין ברכת המזון) אם שניהם יודעים לברך.
- שלושה שאכלו כאחת - אחד מפסיק לשנים ואין שניים מפסיקים לאחד.
- אין זימון למכרע.
- **העונה אמן אחר ברכת בונה ירושלים - הרי זה משובח** (והעונה אמן אחר שאר ברכות - הרי זה מגונה).

ברכות דף מו

דף מו עמוד א

- לדעת ר' זירא: בעל הבית בוצע (מברך ברכת המוציא ומוציא את המסובים) ומברך (ברכת המזון), ולדעת ר' שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע (כדי שיבצע בעין יפה) ואורח מברך (כדי שיברך את בעל הבית).
- עד היכן ברכת הזימון (שצריכין להיות שלושה וכשהן שניים לא יאמרוה)? - רב נחמן אמר: עד נברך, ורב ששת אמר: עד הזן.
- רב יוסף סובר שברכת הטוב והמטיב היא לא מהתורה, שהרי פועלים עוקרים אותה, ורב סובר שההוכחה לכך היא שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך.
- כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך, חוץ מברכת הפירות וברכת המצוות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע (שבהן או פותח או חותם בברוך).

דף מו עמוד ב

- רב נחמן סובר שברכת הטוב והמטיב היא לא מהתורה, שהרי עוקרין אותה בבית האבל לדעת רבי עקיבא.
- ריש גלותא טען כלפי רב ששת שהפרסיים בקיאים בצרכי סעודה טוב יותר מחכמים.
- מים הראשונים - מתחילין מן הגדול, מים אחרונים - בזמן שהם חמישה מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל חמישה וחוזרין ומתחילין מן הגדול.
- אין מכבדין בני אדם זה את זה - לא בדרכים (לומר לגדול הימנו לך לפני) ולא בגשרים ולא בנטילת מים אחרונים.

ברכות דף מז

דף מז עמוד א

- אין מכבדין את הגדול להיכנס תחילה אלא בפתח הראוי למזוזה (כלומר: בכניסת כל פתחים, למעוטי דרכים ופרצות).
- אין המסובין רשאים לאכול כלום עד שיטעום הבוצע.
- אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים / רוב העונים.
- אין עונים לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו.
- כל המאריך באמן - מאריכין לו ימיו ושנותיו.
- אם לוי הקדים את הכהן ונטל מעשר בשיבולים קודם שנטל כהן תרומה גדולה - פטור מעשר זה מתרומה גדולה.

דף מז עמוד ב

- אין מזמנין על עם הארץ.
- כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל.
- בברייתות בגמרא מובאות דעות שונות מי נקרא עם הארץ, והגמרא מכריעה להלכה כדעת אחרים שאפילו קרא ושנה ולא שימש תלמיד חכם הרי זה עם הארץ.
- לעולם אינו גר עד שימול ויטבול.
- לדעת רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו, אבל עושין אותו סניף לעשרה.
- תשעה ועבד מצטרפין למנין.

- כל המשחרר עבדו - עובר בעשה.
- לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו נותנין לו שכר כנגד כולם.
- תשעה נראין כעשרה - מצטרפין למנין.
- שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה - מצטרפין (להחשב כשלושה לזימון).

ברכות דף מח

דף מח עמוד א

- קטן היודע למי מברכין - מזמנין עליו.
- "בוצין בוצין מקטפיה ידיע".
- לדעת רבי ירמיה: שישה שאכלו דגן וארבעה שאכלו ירק - מצטרפין.
- לעולם המזמן אינו מוציא את הרבים ידי חובתם עד שיאכל כזית דגן, אך להצטרף לזימון אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף.

דף מח עמוד ב

- משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תיקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים, הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה כנגד הרוגי ביתר.
- **אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו ביבנה הטוב והמטיב - הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה.**
- הברייתא מביאה דעות שונות מהו המקור לכך שברכת המזון היא מהתורה, וכן מהו המקור לחיוב ברכה לפני האוכל.
- הברייתא מביאה דעות שונות מהו המקור לחיוב ברכת התורה.
- רבי אליעזר אומר: כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו, נחום הזקן אומר: צריך שיזכור בה (בברכת הארץ) ברית, רבי יוסי אומר: צריך שיזכור בה תורה.

ברכות דף מט

דף מט עמוד א

- כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו.
- האמוראים נחלקו אם הטוב והמטיב צריכה מלכות או לא (ונחלקו אם היא מהתורה או מדרבנן).
- אין חותמין בשתים לפי שאין עושין מצוות חבילות חבילות.
- לדעת רב חננאל אמר רב: לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא, ברית לפי שאינה בנשים, תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים.
- הגמרא מביאה את נוסח הברכה שיש לומר אם לא הזכיר של שבת/יו"ט/ר"ח בברכת המזון (אם עדיין לא התחיל לומר הטוב והמטיב).

דף מט עמוד ב

- אם לא הזכיר של שבת/יו"ט והתחיל הטוב והמטיב - חוזר לראש.
- טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפילה - מחזירין אותו, בברכת המזון - אין מחזירין אותו.
- הגמרא מבארת את טעמו של רבי מאיר ושל רבי יהודה שנחלקו אם השיעור המחייב בברכת המזון הוא כזית או כביצה.
- אמר שמואל: **לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל** (אע"פ שבארבעה הוא רשאי לומר בברכת הזימון לשלושה "ברכו", טוב לו שיאמר "נברך" ואל יוציא עצמו מכלל המברכים).

ברכות דף נ

דף נ עמוד א

- מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו (כיצד? - "ובטובו" - הרי זה תלמיד חכם, "ומטובו" - הרי זה בור).
- "בטובו חיינו" - הרי זה תלמיד חכם, "חיים" - הרי זה בור.
- "נברך שאכלנו משלו" - הרי זה תלמיד חכם, "למי שאכלנו משלו" - הרי זה בור.
- לדעת רבי עקיבא (והלכה כמותו): מעשרה אנשים ומעלה - נוסח הזימון זהה, אך רבי יוסי הגלילי חולק, כי לדעתו לפי רוב הקהל הם מברכים.

• אפילו עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים.

- שלושה שישבו לאכול כאחת ועדיין לא אכלו / שלושה שישבו לאכול כאחת אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מכיכרו - אינן רשאין ליחלק.

דף נ עמוד ב

- במשנה (בעמוד א) נאמר ששתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד ולא רואות אלו את אלו, הרי אלו לא מצטרפות לזימון, ובברייתא נאמר שאם יש שמש ביניהם שמש מצרפן.
- לדעת שמואל (כדעת רבי אליעזר): עושה אדם כל צרכיו בפת (ולא חוששים להכסד אוכלין).
- כוס של ברכה - אין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים (כדי שיהיה מצוה מן המובחר).
- אין מניחין בשר חי על הפת, ואין מעבירין כוס מלא על הפת, ואין זורקין את הפת, ואין סומכין את הקערה בפת.

- שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה: במשקין - בולען בלא ברכה, במאכל לא מאוס - פולטן ומברך וחוזר ואוכלן, במאכל מאוס - מסלקן לצד פיו ומברך.

”

לסיים בדבר טוב

המשנה האחרונה במסכת ברכות מסתיימת כך: "... ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. רבי נתן אומר: הפרו תורתך משום עת לעשות לה'".

וצריך עיון: מה הוסיף רבי נתן ולמה הפך את הסדר?

כתב על זה בהגהות הגרי"ז שטערן שיתכן שזה כדי לסיים בדבר טוב! שהרי רבי נתן היה מסדר את המשניות לפני רבי, כפי שמוכח מב"מ פו ע"א ("רבי ורבי נתן סוף הוראה"), ולכן בעת עריכתו את המשנה ביקש לחתום בדבר טוב ולא ב"הפרו תורתך", לפיכך שינה את סדר הכתוב.

ברכות דף נא

דף נא עמוד א

- הגמרא מכריעה להלכה שאם סיים אכילתו ונזכר שלא בירך לפני אכילתו - לא יחזור ויברך.
- יין מיושן יפה לבני מעיים.
- אל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו.
- אל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת.
- הגמרא מביאה דינים שונים שנאמרו לגבי כוס של ברכה.
- **כל המברך על כוס מלא - נותנים לו נחלה בלי מצרים / זוכה ונוחל שני עולמות.**

דף נא עמוד ב

- אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש.
- אין מסיחין על כוס של ברכה (משאחזו עד שיברך).
- הגמרא מכריעה להלכה שגם האוכל ומהלך מברך בישיבה.
- **פרק שמיני**, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדינים השייכים לקודם הסעודה ולאחר הסעודה, ובדיני הבדלה, ברכה אחרונה ועניית אמן.
- לדעת ב"ש: מברך על היום ואח"כ מברך על היין, ולדעת ב"ה: מברך על היין ואח"כ מברך על היום - ובברייתא ובגמרא מבוארים טעמי המחלוקת.

ברכות דף נב

דף נב עמוד א

- לדעת ב"ש: במוצאי שבת אומר בסוף ההבדלה את ברכת היום ("הבדלה"), כי עדיף לדחות את הוצאת השבת ככל האפשר (וההיפך מכך בכניסת השבת, בקידוש).
- המברך (ברכת הנהנין) - צריך שיטעם (מאותו דבר שבירך עליו).
- **טעמו (מכוס של יין) - פגמו (מלשמש ככוס של ברכה).**
- כוס של ברכה - צריך שיעור.
- התנאים נחלקו בדעת ב"ש אם ברכת המזון טעונה כוס.
- לדעת ב"ש: נוטלין לידיים ואח"כ מוזגין את הכוס, ולדעת ב"ה להיפך - ובברייתא ובגמרא מבוארים טעמי המחלוקת.

דף נב עמוד ב

- תכף לנטילת ידיים סעודה.
- לדעת ב"ש: מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן, ולדעת ב"ה: מניחה על הכסת - ובברייתא מבוארים טעמי המחלוקת.
- לדעת ב"ש (וכך ההלכה): מכבדין את הבית ואח"כ נוטלים לידיים, ולדעת ב"ה להיפך - ובברייתא ובגמרא מבוארים טעם המחלוקת.
- לדעת רבי יוחנן: פירורים שאין בהם כזית - מותר לאבדם ביד.
- נהגו העם כבית הלל לפי רבי יהודה שיש לברך על הבשמים ואח"כ על הנר.
- לדעת ב"ה הרבה מאורות יש באש, ולכן יש לברך "בורא מאורי האש".

ברכות דף נג

דף נג עמוד א

- נר ששבת ממלאכת עבירה - מברכים עליו בהבדלה.
- נוכרי שהדליק נר במוצ"ש מנר של נוכרי שדלק בשבת - אין מברכים עליו בהבדלה.
- היה מהלך במוצ"ש מחוץ לעיר וראה אש - אם רוב אנשי העיר הם נוכרים, אינו מברך עליו בהבדלה.
- רק אש שהודלקה כדי להאיר מברכים עליה בהבדלה.
- היו יושבים בבית המדרש והביאו אש לפניהם - לדעת ב"ש: כל אחד מברך לעצמו (מפני ביטול בית המדרש), ולדעת ב"ה: אחד מברך לכולם (כי ברוב עם הדרת מלך).
- אין מברכים על בשמים שאין עיקר הכוונה בהבאתם להנאת הריח (ולכן אין מברכים על בשמים של בית הכסא).
- היה מהלך בשוק של עבודה זרה ונתרצה להריח - הרי זה חוטא.

דף נג עמוד ב

- לדעת רב: ניתן לברך על הנר אפילו בריחוק מקום (אם יש בו אור בשיעור כזה שאם היה עומד קרוב לנר היה יכול ליהנות מאורו), ולדעת רבא: צריך המברך לעמוד בסמוך לנר ממש.
- אין מחזרים על האור כדרך שמחזרים על המצוות.
- מי שאכל ושכח ולא בירך - נחלקו ב"ש וב"ה אם יחזור למקומו ויברך, אך אם הלך ממקום אכילתו במזיד - לדברי הכל יחזור למקומו ויברך.
- **נחלקו התנאים מי גדול ממי: המברך או העונה אמן.**
- נחלקו התנאים אם שמן מעכב את הברכה.

ברכות דף נד

דף נד עמוד א

- **פרק תשיעי**, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדיני ברכות ההודאה והשבח.
- על נס של רבים - כולם חייבים להודות, על נס של יחיד - רק אותו אדם שנעשה לו נס חייב לברך.
- הברייתא מפרטת מקומות שהרואה אותם צריך להודות ולשבח על הניסים שנעשו בהם.

דף נד עמוד ב

- הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה במעברות נחלי ארנון, באבני אלגביש, באבן שביקש עוג לזרוק על ישראל, באבן שישב עליה משה, באשתו של לוט, בחומת יריחו שנפלה/נבלעה.
- אפילו בשעת כעסו של הקב"ה, זוכר הוא את הצדיקים.
- **ארבעה צריכים להודות ולברך (ברכת הגומל, בפני עשרה אנשים) לאחר שיצאו מסכנה שהיו בה: יורדי הים, הולכי מדברות, מי שהיה חולה ונתרפא, מי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא.**
- אלו צריכים שימור מן המזיקים: חולה, חתן, כלה, יולדת, אבל, תלמידי חכמים בלילה.
- שלושה דברים מאריכים לו ימיו ושנותיו: המאריך בתפילתו (ואינו מעיין בה), המאריך על שולחנו, המאריך בבית הכסא.

ברכות דף נה

דף נה עמוד א

- כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שולחנו של אדם מכפר עליו.
- הברייתא מפרטת עשרה דברים שמביאים את האדם לידי תחתוניות.
- שלושה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנים לו ספר תורה לקרות בו ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות.
- שלושה צריכים רחמים (כדי שיבואו): מלך טוב, שנה טובה, וחלום טוב.
- שלושה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו: רעב, שובע, ופרנס טוב.
- אין מעמידים פרנס על הציבור אא"כ נמלכים בציבור תחילה.
- בצלאל על שם חכמתו נקרא.
- יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ.
- הגמרא מביאה מימרות שונות בענייני חלומות.
- כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים.

דף נה עמוד ב

- כל העמוד ממשיך לעסוק בענייני חלומות.
- הלן שבעה ימים בלא חלום - נקרא רע.

- הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויטיבנו בפני שלושה (והגמרא מפרטת את סדר הטבת החלום).
- מי שראה חלום ולא יודע מה ראה - הגמרא מביאה נוסח תפילה שעליו לומר בזמן ברכת כהנים.
- זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם.
- כששמאל היה רואה חלום רע הוא היה אומר: "וְחִלְמוֹת הַשָּׁמַיִם יִדְבְּרוּ".
- כל החלומות הולכים אחר הפה (=קיום החלומות הוא כפי שנפתרו בפיו של הפותר) אם הפתרון הוא מעין החלום.
- השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו - הרי זו נבואה קטנה.
- שלושה חלומות מתקיימין: חלום של שחרית, שחלם לו חבירו, ושנפתר בתוך חלום (ויש מוסיפים אף חלום שנשנה).
- אין מראים לו לאדם בחלום אלא מהרהורי לבו.

ברכות דף נו

דף נו עמוד א

- הגמרא מספרת על שלושה עשר חלומות זהים שחלמו אביי ורבא והלכו לבר הדיא שיפתור להם אותם - לאביי (שנתן לו שכר) פתר בר הדיא את החלומות לטובה, ולרבא (שלא נתן לו שכר) פתר בר הדיא את החלומות לרעה.
- הגמרא מספרת על ארבעה חלומות נוספים שרבא חלם ובר הדיא פתר לו לרעה, ועל חמישה חלומות נוספים שבר הדיא פתר לו לטובה לאחר שרבא נתן לו שכר.
- **קללת חכם אפילו בחנם היא באה.**
- גלות מכפרת עוון.

דף נו עמוד ב

- הגמרא מביאה פתרון חלום שפתר רבי ישמעאל לבן דמא, ופתרון חלומות שפתר רבי לבר קפרא, ופתרון חלומות שפתר רבי ישמעאל לצדוקי אחד.
- הגמרא מבארת מה הרמז למי שראה בחלום את אחד המראות הבאים: באר, נהר, צפור, קדרה, קנה, קנים, שור, חמור, חתול, ענבים, סוס לבן או אדום, ישמעאל, גמל, פנחס, פיל.
- רבי יהושע בן לוי מפרט איזה פסוק (חיובי) יש להשכים ולומר (קודם שיקדמונו פסוק שלילי) מי שראה בחלום את אחד הדברים הבאים: נהר, צפור, קדרה, ענבים, הר, שופר, כלב, ארי, תגלחת, באר, קנה, שור.

ברכות דף נו

דף נו עמוד א

- לאורך כל העמוד הגמרא מפרטת פתרונות של חלומות שונים.
- "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ" וגו' - רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש.
- "כְּפֶלַח הַרְמוֹן וְרֶקֶתךָ" - אפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון.

דף נו עמוד ב

- הגמרא ממשיכה לפרט פתרונות של חלומות שונים.
- שלושה מעין העולם הבא הן: שבת, שמש, ותשמיש נקבים.
- שלושה מרחיבין דעתו של אדם הן: דירה נאה, אשה נאה, וכלים נאים.
- אש אחד משישים לגיהנם, דבש אחד משישים למן, שבת אחד משישים לעולם הבא, שינה אחד משישים למיתה, חלום אחד משישים לנבואה.
- שישה דברים סימן יפה לחולה הן: עטוש, זיעה, שלשול, קרי, שינה, וחלום.
- הרואה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים - אומר: ברוך שעקר עכו"ם מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה כן תעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך.

ברכות דף נח

דף נח עמוד א

- הרואה אוכלוסי ישראל - אומר: ברוך חכם הרזים, אוכלוסי עובדי כוכבים - אומר: "בּוֹשֶׁה אֲמַכֶּם" וגו'.
- בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר: ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני.
- הרואה חכמי ישראל - אומר: ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, חכמי עובדי כוכבים - אומר: ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו.
- לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים, שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי כוכבים.
- "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא".
- מהשמים ממנים אפילו את הממונה על החופרים את הבורות.

דף נח עמוד ב

- הרואה בתי ישראל בישובן - אומר: ברוך מציב גבול אלמנה, בחורבנן - אומר: ברוך דיין האמת.
- לדעת רב: אנחה שוברת חצי גופו של אדם, ולדעת רבי יוחנן: אף כל גופו של אדם.
- מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו, ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן.
- הרואה קברי ישראל - אומר: ברוך אשר יצר אתכם בדין וכו'.
- הרואה את חבירו לאחר שלושים יום - אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לאחר שנים עשר חודש - אומר: ברוך מחיה המתים.

- אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חודש.
- הרואה את הבהקנים - אם כך נולד, אומר: ברוך משנה הבריות; ואם לא נולד כך, אומר: ברוך דיין האמת.
- ראה בריות טובות ואילנות טובות - אומר: ברוך שככה לו בעולמו.
- שמואל אמר שברורים לו מהלכי הכוכבים בשמים (חוץ מכוכב שביט) כפי שברורים לו דרכי העיר נהרדעא.

ברכות דף נט

דף נט עמוד א

- בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם, מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ומחמת קול זה מזדעזעת הארץ.
- דעות נוספות: בשעה שהקב"ה מצטער הוא סופק את כפיו / אנחה מתאנח / בועט ברקיע / דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד - וזה מה שמרעיד את הארץ.
- ארבעה אמוראים נחלקו כיצד נוצרים הרעמים.
- לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב.
- הרואה את הקשת בענן - מברך: ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו.
- הרואה רקיע בטהרתה - אומר: ברוך עושה מעשה בראשית.
- לדעת רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה.

דף נט עמוד ב

- הרואה חמה בתקופתה (ודבר זה מתרחש אחת לעשרים ושמונה שנה) לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן - אומר: ברוך עושה מעשה בראשית.
- הרואה את הים הגדול לאחר שלושים יום - מברך: ברוך שעשה את הים הגדול.
- על טובה שאינה טובה אלא לו - מברך: ברוך שהחיינו וקיימנו, על שלו ועל של חבירו - אומר: ברוך הטוב והמטיב.

ברכות דף ס

דף ס עמוד א

- אין מזכירין מעשה ניסים.
- איש מזריע תחילה - יולדת נקבה, אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר. (אך אם הזריעו שניהם בבת אחת, תפילה על מין העובר מועילה עד יום הארבעים להריון).
- הפסוק "אֲשְׁרֵי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד" נאמר בנוגע לדברי תורה (שמא ישכחם).

• לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.

- הגמרא מביאה ברייתות עם פירוט התפילות הבאות: בכניסתו לכרך וביציאתו, בכניסתו לבית המרחץ וביציאתו, לפני הקזת דם ולאחריה.
- תנא דבי רבי ישמעאל: "וְרַפָּא יְרַפָּא" - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

דף ס עמוד ב

- בגמרא מבואר מה יאמר לפני כניסתו לבית הכסא ומה יברך לאחר שיצא.
- הגמרא מפרטת מה יאמר הנכנס לישון על מיטתו.
- הגמרא מפרטת את סדר הברכות שיש לומר בכל שלב ושלב לאחר שקמים בבוקר.
- חייב אדם לקבל בשמחה את הפורענות הבאה עליו ולברך עליה ברוך דיין האמת, באותה שמחה שמברך על הטובה ברוך הטוב והמטיב. (והגמרא מביאה ארבעה מקורות לכך).
- לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה שעושה הקב"ה - הכל לטובה.

ברכות דף סא

דף סא עמוד א

- לעולם יהיו דבריו של אדם מועטים לפני הקב"ה.
- **אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי.**
- בגדולה מתחילין מן הגדול, ובקללה מתחילין מן הקטן.
- נחלקו רב ושמואל אם אדם הראשון נברא זכר מצדו האחד ונקבה מצדו השני ואח"כ הפרידם הקב"ה, או שהקב"ה ברא את חוה מזנבו של אדם הראשון. (והגמרא מקשה שוב ושוב לדעות השונות).
- **"וַיְבָאֶהָ אֶל הָאָדָם"** - מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון, מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו.
- לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך.
- המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה - אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם.
- שתי כליות יש בו באדם - אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה.

דף סא עמוד ב

- צדיקים יצר טוב שופטן, רשעים יצר רע שופטן, בינונים זה וזה שופטן.
- לא נברא העולם אלא לרשעים גמורים או לצדיקים גמורים.

• אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר "בכל מאדך".

• רבי עקיבא אומר: "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נפשך.

• בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים.

• בברייתות מובאות דעות שונות לאיזה כיוון אסור להתכנות (בגלל קדושת ירושלים והר הבית) והאם גם לאחר החורבן קיים האיסור.

ברכות דף סב

דף סב עמוד א

- אין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, אין נפרעין מעומד אלא מיושב, אין מקנחין בימין אלא בשמאל (ובגמרא מובאים כמה טעמים לדין זה).
- כל הצנוע בבית הכסא ניצול משלושה דברים: מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין, ויש אומרים: אך חלומותיו מיושבים עליו.
- רבי אמי ורבי אסי אמרו שקיבלו מסורת בענין בית הכסא: להיות צנוע ולשתוק שם, וקיבלו מסורת בענין יסורים: לקבלם בשתיקה ולבקש רחמים.
- אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא.
- כשם שנפרעין מן המתים, כך נפרעין מן הספדנין ומן העונין אחריהן (אם מפליגים בשבחו של המת יותר מדי).
- ירגיל אדם את עצמו ליפנות שחרית וערבית, כדי שלא יצטרך לנקביו באמצע היום ויהא צריך להתרחק.

דף סב עמוד ב

- על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע, על כל מושב שב חוץ מן הקורה.
- אמר לו דוד לשאול: מן התורה בן הריגה אתה, שהרי רודף אתה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו, אלא צניעות שהיתה בך היא חסה עליך.
- **כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם.**
- "וְכִהְיֶה שְׁחִית רְאָה ה' וַיִּנָּחֵם" - נחלקו האמוראים מה ראה ה': יעקב אבינו / אפרו של יצחק / כסף כיפורים / בית המקדש.

- הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא או על מנת להתפלל - מותר לעשותו קפנדריא.
- כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו.
- לדעת רבא: ריקקה בבית הכנסת מותרת.

מה עושים עם הדף האחרון במסכת?

כמה ימים לפני סיום מסכת ברכות בסבב הראשון של לימוד הדף היומי, בתאריך כ"ג בחשון תרפ"ד, הכריע הרב מאיר שפירא מלובלין, שגם הדף האחרון במסכת ברכות נחשב ל"דף יומי" למרות שהוא קצר מאוד.

ברכות דף סג

דף סג עמוד א

- אין עונין אמן במקדש.
- הלל הזקן אומר: בשעת המכניסין (שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר (אתה לשנות לתלמידים), בשעת המפזרים - כנס, ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר, ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו - כנס.
- איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה? - "בְּכֹל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישֶׁר אַרְחֻתֶיךָ".
- לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה.
- לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו.
- אל ימנה אדם אפוטרופוס בתוך ביתו.
- למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? - לומר לך שכל הרואה **סוטה בקלוקלה יזיר עצמו מן היין**.
- למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות? - לומר לך: כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו.
- כל המשתף שם שמים בצערו - כופלין לו פרנסתו.
- כל המרפה עצמו מדברי תורה (ואפילו מצוה אחת) - אין בו כח לעמוד ביום צרה.

דף סג עמוד ב

- חכם שטמא - אין חברו רשאי לטהר, אסר - אין חברו רשאי להתיר.

- כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ור' נחמיה ור' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו - ולאורך כל העמוד מובאות דרשותיהם.
- חביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני.
- אין התורה נקנית אלא בחבורה.
- **מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה? - שנאמר: "זאת התורה אדם כי ימות באהל".**
- לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה (יעיין).
- כל המנבל עצמו על דברי תורה (ששואל לרבו כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו) - סופו להתנשא.

”

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם

ארבע מסכתות בש"ס מסתיימות בדרשה:
תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם,
שנאמר: "וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם
בְּנֵיךָ", אל תקרי "בניך" אלא "בוניך".

הרמז לארבע המסכתות הוא במילה "בניך":
ב-ברכות, נ-נזיר, י-יבמות, ך-כריתות

כתב המהרש"א שהטעם לכך שמסכת ברכות
מסתיימת בדרשה זו הוא "לפי שכל מסכת
זו התפילות והברכות הנזכרות בה הם תיקון
דרבנן, וטעמם להרבות בזה שלום בעולם
דהיינו בין ישראל לאביהם שבשמים".

ברכות דף סד

דף סד עמוד א

- הגמרא מביאה חמש מימרות של רבי אבין הלוי.
- כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה שעה נדחת מפניו.
- **סיני ועוקר הרים - סיני קודם.**
- על בעל הקורה להיכנס בעוביה של קורה.
- כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה - כאילו נהנה מזיו שכינה.
- הנפטר מחברו - אל יאמר לו "לך בשלום", אלא "לך לשלום".
- הנפטר מן המת - אל יאמר לו "לך לשלום", אלא "לך בשלום".
- היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה - זוכה ומקבל פני שכינה.
- תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.
- **תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.**

הדרן עלך מסכת ברכות

